

A person in a light-colored shirt is pouring water from a black thermos into a yellow cup. In the foreground, two people wearing blue camouflage clothing and brown hats are looking towards the person pouring water. The background is a lush green forest.

EGALA

**Jak rozmawiać
(z młodzieżą)
o migracjach?**

Jak rozmawiać (z młodzieżą) o migracjach?

Gdy dorośli twierdzą, że jakiś temat jest zbyt trudny dla dzieci lub młodzieży, często oznacza to, że jest trudny dla nich samych i to oni nie wiedzą, w jaki sposób o nim rozmawiać. Celem tej publikacji jest wyposażenie osób czytających w narzędzia pomagające w rozmowach na temat migracji, nie tylko z młodzieżą. Ma ona przede wszystkim zachęcić do nawiązywania dialogu i dalszego poszukiwania informacji.

Opinie kształtują się podczas dialogu i aktywnej refleksji, która towarzyszy formułowaniu myśli. Często dopiero w momencie rozmowy z drugą osobą poddajemy krytycznej analizie wcześniej zasłyszane opinie. Dlatego tak ważne jest tworzenie przestrzeni, w których możemy razem pogłębiać refleksje. Aby tak się stało, osoby uczestniczące w rozmowie, niezależnie od wieku, powinny wspólnie weryfikować wcześniej usłyszane informacje i stawiać kolejne pytania, które przybliżą je do poznania prawdy na dany temat. Na przykład na temat migracji, która jest jednym z najbardziej obecnych elementów współczesnej debaty publicznej, a jednocześnie tematem pełnym nieprawdziwych i niesprawdzonych informacji.

Historia ludzkości to historia przemieszczania się. Przez większość istnienia homo sapiens wędrowki tenie były niczym ograniczone. Dopiero w XIX w. powstała biurokracja, która zaczęła starać się kontrolować procesy migracyjne. Pierwsze współczesne paszporty i obowiązek posiadania ich podczas przekraczania granic wprowadzono we Francji w 1867 roku, ale kontrole graniczne w Europie pojawiły się dopiero w czasach I wojny światowej. W roku 1980 ONZ wprowadziła standaryzację tych dokumentów¹.

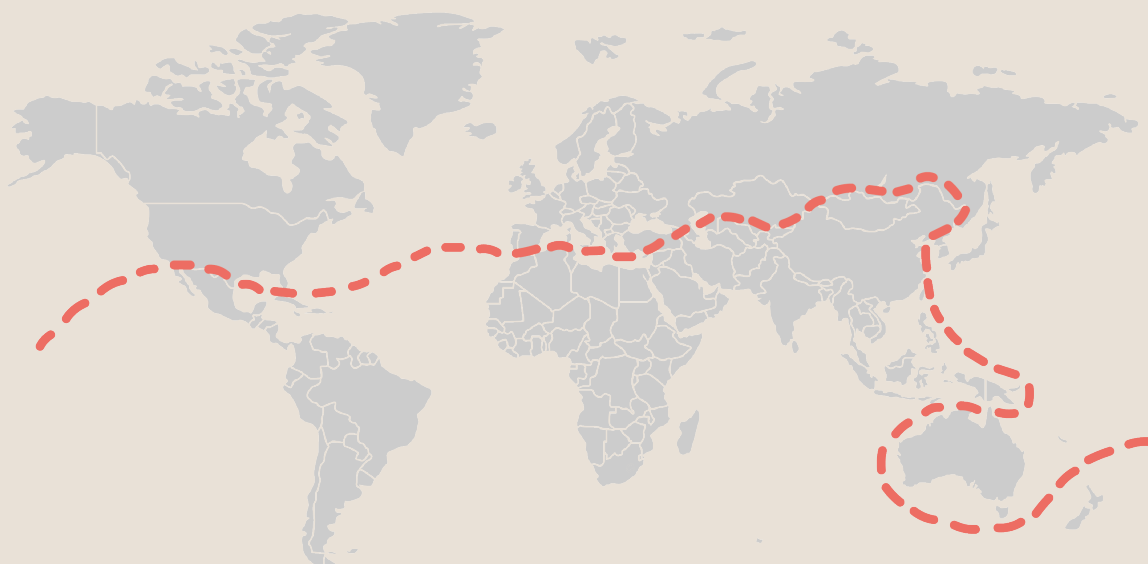
Dociekajcie wspólnie:

Siła paszportu wskazuje, do ilu krajów można wjechać z danym dokumentem bez wizy lub z wizą kupioną na granicy. Sprawdźcie, jakie kraje znajdują się na górze i na dole [rankingu siły paszportów](#). Klikając w konkretne państwo, zobaczycie, gdzie jego obywatele i obywatelki mogą wjechać bezwizowo i jak daleko od ich kraju zamieszkania znajdują się te miejsca. Jak myślicie, jaki wpływ ma siła paszportu na wybory migracyjne poszczególnych osób? Dlaczego w Internecie mnóstwo jest zbiorów rodzin mieszkających w Palestynie, które starają się uciec z terenu ludobójstwa?²

Globalne Północ i Południe

Powodów przemieszczania się ludzi jest bardzo wiele: wojny, katastrofy naturalne (w tym te powodowane zmianami klimatu), dyskryminacja, ale też dostęp do edukacji, możliwości zarobkowania czy sytuacja ekonomiczna. Obecnie obserwujemy ogromne nierówności gospodarcze, które uchwycić można w podziale planety na globalne Północ i Południe. Kraje globalnego Południa stanowią większość świata zarówno pod względem liczby ludzi, jak i powierzchni, jednak to globalna Północ ma większą władzę polityczną i gospodarczą.

Mapa Globalna Północ, Globalne Południe

Dociekajcie wspólnie:

Na którym kontynencie mieszka większość osób na świecie i jaki jest to procent? Spróbujcie najpierw samodzielnie to oszacować (np. rozkładając 100 klocków odpowiadających 100% ludzkości na odpowiednich kontynentach w atlasie lub rysując wybrane symbole na wydrukowanej mapie), a następnie sprawdźcie dane (np. na [anglojęzycznej Wikipedii](#)). Następnie powtórzcie próbę oszacowania, ale tym razem procentu PKB przypadającego na kontynent. Produkt krajowy brutto jest miarą wielkości gospodarki, czyli de facto władzy jaką w kapitalizmie ma dany kraj, a w tym ćwiczeniu, dla uproszczenia, kontynent (dane PKB na [anglojęzycznej Wikipedii](#)). Co te dwie informacje mówią nam o świecie? Czy coś Was zaskoczyło? A może pojawiły się kolejne pytania warte dociekań?

Powody i kierunki migracji

W Polsce mieszka 37 mln Polaków i Polek. Dodatkowo około 21 mln obywateli, obywaterek i osób pochodzenia polskiego mieszka poza terytorium kraju. Przyczyny wyjazdów tych osób są bardzo różne i często powiązane z historią i polityką. Znajdziemy wśród nich uchodźców politycznych i wojennych, osoby uciekające przed represjami i dyskryminacją, ale także osoby, które wyjechały z powodów ekonomicznych, braku dostępu do pracy czy ograniczonych szans edukacyjnych. Istnieje także wiele innych motywacji, jak np. zakochanie się w osobie z innego kraju.

Dociekajcie wspólnie:

Jak myślicie, w jakich krajach znajduje się najliczniejsza Polonia? Poszukajcie artykułów na ten temat na stronach organizacji zrzeszających emigrantów i emigrantki z Polski lub sprawdźcie poświęcony temu [artykuł na Wikipedii](#).

Nie wiemy, ile jest wszystkich osób imigranckich w Polsce. Różne źródła podają od 1,2 mln do 4 mln osób. Ze względu na zróżnicowane powody przyjazdu, bazy danych i dokumenty nie mają zsynchronizowanych raportów ilościowych. Wiemy jednak na pewno, że w 2023 roku w całej Unii Europejskiej wydano 3,7 mln pierwszych zezwoleń na pobyt dla osób spoza UE. Najwięcej z nich, bo aż 642,8 tys., wydała Polska (otwierając ranking kolejny rok z rzędu). Znakomita większość dokumentów jest wydawana na podstawie zatrudnienia, znacznie mniej stanowią powody rodzinne i kolejno edukacyjne³.

Najliczniejsza grupa imigrantów i imigrantek w Polsce to osoby z Ukrainy. Część została tutaj na stałe ze względu na eskalację wojny w ich kraju (ok. 1 mln), część mieszkała w Polsce na stałe już przed 2022 rokiem (różne źródła szacują tę grupę na ok. 850 tys. do nawet 1,5 mln osób).

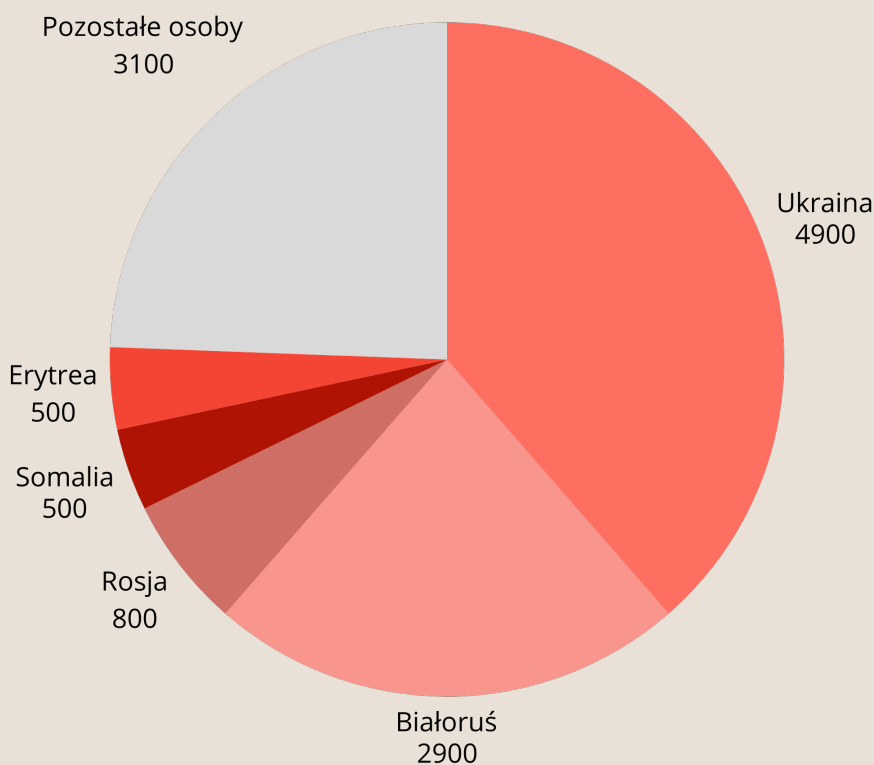
Dociekajcie wspólnie:

Według Głównego Urzędu Statystycznego migranci i migrantki wykonujący pracę w Polsce pochodzą z ponad 150 państw. Przejrzyjcie [raport GUS](#) i dowiedzcie się więcej na temat statystyk dotyczących pracy cudzoziemców. Czy coś Was zaskakuje w tych informacjach? Czy pojawiły się jakieś nowe pytania?

Uchodźcy a migranci

W debacie publicznej na temat osób przyjeżdżających do Polski najczęściej emocji i kontrowersji nie wywołują osoby przybywające z powodów zarobkowych ani osoby z Ukrainy korzystające z ochrony tymczasowej, a te wnoszące o ochronę międzynarodową (czyli m.in. o status uchodźcy). Trzeba zwrócić uwagę na to, że jest to grupa wielokrotnie mniejsza. W 2024 roku, do końca września wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej w Polsce złożyło jedynie 12,3 tys. osób. Złożenie wniosku nie gwarantuje jednak otrzymania pozytywnej decyzji. Niemal 10% wnoszących otrzymuje decyzje odmowne lub procedury trwają bardzo długo, pozostawiając te osoby w zawieszeniu⁴.

Liczba oraz obywatelstwo osób, które złożyły wnioski o ochronę międzynarodową w Polsce w 2024 (dane do końca września):

Dociekajcie wspólnie:

Urząd do Spraw Cudzoziemców regularnie publikuje statystyki dotyczące wniosków o ochronę międzynarodową. Zobaczcie [artykuł z danymi](#) na stronie urzędu i porównajcie te liczby z danymi GUS na temat migracji.

Obecnie na świecie toczą się 183 konflikty zbrojne. Liczba może być zaskakująca, albowiem na temat większości z nich nie znajdziemy informacji w naszych mediach. Zgodnie z Konstytucją RP cudzoziemcom uciekającym m.in. przed konfliktami zbrojnymi przysługuje dostęp do procedury ubiegania się o ochronę międzynarodową (art. 56). Oczywiście mogą dostać decyzję odmowną, jednakże sama procedura powinna zostać rozpoczęta, aby możliwa była weryfikacja, czy danej osobie przysługuje prawo do ochrony międzynarodowej.

Dociekajcie wspólnie:

Czasem w dyskusji o uchodźcach i uchodźczyniach można usłyszeć głosy wskazujące na to, że osoby te decydują się na emigrację, aby wykorzystywać państwo, do którego przyjeżdżają, i żyć z pomocy socjalnej. Przeczytajcie [na stronie UdSC](#) jak wyglądają realne kwoty, na które może liczyć osoba w procedurze o ochronę międzynarodową (pamiętając przy tym, że przez pierwsze pół roku osoba taka nie może wystąpić o prawo do legalnej pracy w Polsce, więc nie ma możliwości zarabiania). Jak myślicie, czy takie wsparcie finansowe jest motywacją dla osób przyjeżdżających?

Większość osób uciekających przed konfliktami i prześladowaniami pozostaje w pobliżu swojego kraju pochodzenia. Odsetek uchodźców i uchodźczyń przyjmowanych przez sąsiednie państwa to ok. 70%. Na całym świecie zdecydowana większość z nich jest goszczona przez kraje o niskich i średnich dochodach, czyli nie te najbardziej uprzywilejowane. Czy wiedzieliście, że Uganda gości więcej osób uchodźczych niż Polska? Przeanalizujcie więcej statystyk [na stronie UNHCR](#).

19-latką z Sudanu wypełnia dokumenty deklarujące wolę ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce. Fot. Małgorzata Klemens/Stowarzyszenie Egala

Kim są osoby uchodźcze i migranckie?

Stereotyp to myślenie w sposób nadmiernie uproszczony i uogólniający na temat osoby lub grupy osób. Myślenie to nie jest oparte na faktach, ale na sądach i opiniach. Jak powiedziała pisarka Chimamanda Adichie w swoim słynnym przemówieniu [TED pt. Niebezpieczeństwo jednej historii](#): „Pojedyncze historie tworzą stereotypy. A problem ze stereotypami nie polega na tym, że są nieprawdziwe, lecz że są niekompletne. Sprawiają, że jedna historia staje się jedyną”.

Gdy staramy się opowiadać o tym kim są osoby migranckie i uchodźcze w Polsce, łatwo wpaść w niebezpieczeństwo jednej historii. Częściowo odpowiedzialny za to jest też efekt jednorodności grupy obcej, czyli tendencja do postrzegania grupy obcej jako bardziej jednorodnej niż własna i ocena wielu osób przez pryzmat jednej z nich („wszyscy oni tacy są”). W rzeczywistości tożsamość każdej z osób, również tych migrujących, jest wielowymiarowa.

Dociekajcie wspólnie:

Aby uniknąć wyobrażeń i stereotypów, poszukaj historii indywidualnych osób przekraczających granicę polsko-białoruską. Najlepsze będą bezpośrednie narracje tych osób, a nie osób trzecich. Możesz takie znaleźć m.in. na profilach w mediach społecznościowych Stowarzyszenia Egala: [Facebook](#), [Instagram](#).

Stawianie odpowiednich pytań

Według znanego porzekadła podobno nie ma głupich pytań, są jednak na pewno takie, które nie pomagają nam w opisywaniu świata i realnych wyzwań przed nami stojących. Przykładowo: jesteś za czy przeciw migracji/uchodźcom? To tak jakby spytać, czy jest się za czy przeciw gospodarce. Dużo ciekawsza będzie rozmowa o tym, jakiej gospodarki chcemy lub jak wygląda obecnie sytuacja osób migrujących. Jakie procedury mogą zapewnić sprawiedliwy dostęp i weryfikację dla osób ubiegających się o ochronę międzynarodową, a jednocześnie dać reszcie społeczeństwa poczucie bezpieczeństwa? Migracje były, są i będą. Strach przed osobami przemieszczającymi się i próba ograniczania tych działań, to zjawiska stosunkowo nowe. Mam nadzieję, że ta publikacja zachęciła Was do aktywnej refleksji nad tym, dlaczego tak jest i jak inaczej mogłoby to wyglądać.

Pracownicy humanitarni dostarczający pomoc na granicy polsko-białoruskiej.
Fot. Małgorzata Klemens/Stowarzyszenie Egala

SŁOWNIK POJĘĆ

Cudzoziemcy/cudzoziemki – termin używany przez instytucje państwowe i prawodawstwo. Definicja Głównego Urzędu Statystycznego: „Osoby nieposiadające obywatelstwa kraju, w którym przebywają”⁵. W języku codziennym odradzamy używania słowa cudzoziemcy oraz obcokrajowcy ze względu na naznaczające obcością człony „cudzy” i „obcy”.

Migranci/migrantki – według słownikowych definicji to zarówno osoba przemieszczająca się na terenie kraju (migracja wewnętrzna), jak i przekraczająca granice państw w celu zmiany miejsca zamieszkania (międzynarodowa migracja). Jednak w języku potocznym, gdy rozmawiamy o osobach migrujących, najczęściej mamy na myśli migracje międzynarodowe. Mogą one mieć charakter dobrowolny lub przymusowy (mówimy wtedy o osobach uchodźczych). Czasem stosuje się rozróżnienie na emigrantów (osoby wyjeżdżające) i imigrantów (osoby przyjeżdżające) z danego kraju.

Uchodźcy/uchodźczynie – warto tu rozróżnić rozumienie potoczne i prawne. Według Konwencji Genewskiej uchodźca/uchodźczyni to osoba, która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa. Może to też być osoba, która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń poza krajem swojego dawnego stałego zamieszkania, nie może lub nie chce, z powodu konkretnych obaw, powrócić do tego państwa. Aby oficjalnie uzyskać prawny status uchodźczy, konkretna osoba musi przebyć długą i skomplikowaną procedurę weryfikującą. Jednak w języku codziennym często określamy mianem uchodźców/uchodźczyń już osoby aplikujące o ochronę lub przebywające w danym kraju na innych warunkach prawnych, ale uciekające przed wojną.

Ochrona międzynarodowa – termin parasol (zawiera w sobie dwa różne terminy) określający zarówno osoby, które uzyskały oficjalny status uchodźcy/uchodźczyni, jak i te otrzymujące tzw. ochronę uzupełniającą. Ten rodzaj ochrony może uzyskać osoba, która nie spełnia przesłanek do uzyskania statusu uchodźczego, lecz powrót do państwa pochodzenia naraża ją na rzeczywiste ryzyko poważnej krzywdy.

Ochrona tymczasowa – szczególnego rodzaju procedura, która została po raz pierwszy uruchomiona w UE po eskalacji wojny w Ukrainie i oznacza przyznanie natychmiastowej ochrony dużej grupie ludzi. Osoby objęte tą procedurą w sensie potocznym są uchodźcami, ale prawnie nie posiadają statusu uchodźców/uchodźczyń, który nadawany jest bezterminowo. Osoby przebywające w danym kraju na zasadach ochrony tymczasowej mogą wnioskować również o status uchodźcy, ale to oddzielna i długotrwała procedura, na którą dotychczas zdecydowała się niewielka część obywateli i obywaterek Ukrainy.

~~Nielegalni migranci/migrantki~~ – w ten sposób określa się czasami osoby o nieuregulowanym statusie prawnym, ale odradzamy używanie tego pojęcia, dlatego że jest ono dehumanizujące – nie powinniśmy określać ludzi jako nielegalnych. To co się kryje za tym skrótem językowym, oznacza często przekroczenie granicy w niedozwolonym miejscu, co jednak stanowi jedynie wykroczenie równorzędne prawnie złamaniu przepisów ruchu drogowego, a przecież nie określamy mianem nielegalnych kierowców. Według prawa międzynarodowego, osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową mają prawo do wnioskowania o rozpoczęcie procedury weryfikującej również po przekroczeniu granicy w sposób nieudokumentowany.

Osoby w drodze – neutralne określenie dla osób, które przekraczają granice np. polsko-białoruską. Używając tego określenia, unikamy osądzania, czy osoby te mają prawo do ochrony międzynarodowej, czy nie, ponieważ nie przeszły jeszcze weryfikacji. Określenie to podkreśla także tymczasowy charakter ich obecnej sytuacji i niepewność z tym związaną.

Osoby z doświadczeniem migracji i/lub uchodźstwa – określenie mające na celu podkreślić, że bycie migrantem(-ką) i/lub uchodźcą(-czynią) to nie jedyna tożsamość osób, które opisujemy. Jest to jedno z ich doświadczeń, często wpływające na wiele innych, ale ponad wszystko są to po prostu osoby – ludzie.

Przypisy końcowe:

1. <https://en.wikipedia.org/wiki/Passport> dostęp 5.11.2024
2. <https://time.com/6960367/gaza-gofundme-justgiving-crowdfunding-israel-war/> dostęp 5.11.2024
3. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/migration-2023> dostęp 5.11.2024
4. <https://www.gov.pl/web/udsc/postepowania-dotyczace-ochrony-miedzynarodowej-po-iii-kwartale-roku> dostęp 5.11.2024
5. <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/723,pojecie.html> dostęp 5.11.2024

Publikacja Stowarzyszenie Egala 2024

Autorka tekstu: Joanna Pankowska

Korekta językowa: Adrian Jankowski

Opracowanie graficzne: Weronika Perłowska

Projekt finansowany
przez Unię Europejską

Projekt realizowany dzięki wsparciu
Minority Rights Group

EGALA

www.egala.org.pl

biuro@egala.org.pl

[stowarzyszenieegala](https://www.facebook.com/stowarzyszenieegala)

[stowarzyszenie_egala](https://www.instagram.com/stowarzyszenie_egala)